

Ewa Bielska

Ruch społeczny jako czynnik rewitalizacji : analiza w kontekście założeń pedagogiki społecznej

Chowanna 1, 19-29

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ruch społeczny jako czynnik rewitalizacji (analiza w kontekście założeń pedagogiki społecznej)

Kategoria rewitalizacji posiada istotny i ugruntowany status w kontekście nauk społecznych. Jest przedmiotem zainteresowania socjologii, demografii, psychologii społecznej, pedagogiki społecznej. Przedmiotem analiz podjętych w niniejszym artykule są perspektywy zastosowania kategorii rewitalizacji w odniesieniu do studiów nad specyfiką funkcjonowania nowych ruchów społecznych przy jednoczesnym zastosowaniu perspektywy teoretycznej charakterystycznej dla paradygmatu pedagogiki społecznej.

Można przyjąć tezę, że ruchy społeczne traktowane zarówno jako podmiot polityczny, jak i jako byt kulturowy dysponują ze względu na swoją specyfikę znaczącym potencjałem emancypacyjnym i rewitalizacyjnym.

Pojęcie rewitalizacji ma szerokie znaczenie. W naukach społecznych refleksja nad tą kategorią w znacznym zakresie związana jest z klasycznym jej ujęciem opracowanym przez Anthony'ego F.C. Wallace'a, który określił, że pojęcie rewitalizacji obejmuje desygnaty tak zróżnicowanych kategorii, jak: ruchy odrodzenia (społecznego, kulturowego, religijnego), reformacyjne, wspólnoty utopijne, rewolucje, ruchy masowe, ruchy społeczne, czy też ruchy charyzmatyczne. Przywołany antropolog zaproponował również rozumienie pojęcia ruchu rewitalizacyjnego jako celowego, zorganizowanego, realizowanego świadomie działania społecznego, które ukierunkowane jest na skonstruowanie bardziej satysfakcjonującego modelu kulturowego. U podstaw rewitalizacji znajduje się więc dążenie do zmiany. Wallace wskazuje przy tym na znaczenie podmiotu w jej realizacji i określa, że jednostka, angażując się w działania rewitalizacyjne, musi postrzegać kontekst kulturowy jako system, który w obecnym stanie rzeczy nie ma charakteru satysfakcjonującego, a którego zmiana

wymaga uwzględnienia licznych czynników (zmiennych) ów system konstytuujących¹. Kategoria rewitalizacji posiada istotne znaczenie dla teorii pedagogiki społecznej. W ujęciu Teresy Wilk pojęcie rewitalizacji oznacza proces, który zorientowany jest na wdrożenie zmiany, odbudowę określonych wartości, struktur, przywrócenie i regenerację więzi społecznych oraz pożądaných postaw, oznacza ożywienie przestrzeni społecznej, budowanie bądź wzmacnianie poczucia tożsamości i identyfikacji ze środowiskiem oraz społecznością lokalną. Pojęcie to jest odnoszone do procesów przywracania sprawności dotyczącej efektywnego, satysfakcjonującego i zgodnego z normami społecznymi funkcjonowania w przestrzeni społecznej grup, które taką kompetencję utraciły (bądź której to kompetencji zostały pozbawione). Rewitalizacja oznacza także kreowanie warunków umożliwiających zaspokajanie potrzeb indywidualnych i społecznych. Związane jest to ściśle z takimi kategoriami, jak partycypacja społeczna oraz animacja. Ważną kategorią służącą analizie procesów rewitalizacyjnych jest kapitał społeczny i kulturowy². Podobnie w kontekście dyskursu naukowego psychologii społecznej pojęcie rewitalizacji jest rozumiane poprzez odniesienie do takich kategorii, jak vitalność, pozytywne poczucie siły, dysponowania energią. Są to kategorie traktowane jako związane z dobrym stanem zdrowia jednostki, jak również z czynnikami kompetencyjnymi i środowiskowymi, takimi jak: dysponowanie autonomią, poczucie kompetencji oraz przynależności do cenionych przez jednostkę środowisk³. Rewitalizacja może być więc analizowana poprzez odniesienie do zróżnicowanych kontekstów: strukturalnego, kulturowego, podmiotowego, może być traktowana jako system działań o potencjale politycznym. J. John Palen i Bruce London wskazują na pięć perspektyw służących analizie kategorii rewitalizacji, są to perspektywy: demograficzno-ekologiczna, społeczno-kulturowa i polityczno-ekonomiczna, a także perspektywa wspólnot lokalnych i sieci społecznych (*community network*) oraz perspektywa ruchów społecznych⁴.

Ujęcia rewitalizacji korespondują z koncepcją aktywności, orientacji aktywnej i człowieka aktywnego przedstawioną przez Amitai Etzioniego.

¹ A.F.C. Wallace: *Revitalization Movements*. „American Anthropologist” 1956, vol. 58, no. 2, s. 264–265.

² T. Wilk: *Rewitalizacja społeczna poprzez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzycha*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 8.

³ G.A. Nix et al.: *Revitalization Through Self-Regulation: The Effects of Autonomous and Controlled Motivation on Happiness and Vitality*. „Journal of Experimental Social Psychology” 1999, vol. 35, s. 266–269.

⁴ B. London, J.J. Palen: *Issues and Perspectives in Neighborhood Renovation. Introduction*. In: *Gentrification, Displacement and Neighborhood Revitalization*. Eds. J.J. Palen, B. London. Albany: State University of New York Press, 1984, s. 1.

Według tego socjologa, aktywność łączy się z posiadaniem kontroli, zaangażowaniem i dysponowaniem potencjałem sprawczym (siłą). Z kolei na orientację aktywną składają się trzy elementy: samoświadomy i dysponujący informacją aktor, zwerbalizowane cele, do których osiągnięcia dąży, oraz dostęp do środków władzy, wywierania nacisku umożliwiających dekonstrukcję, a następnie zrekonstruowanie poprzez odniesienie do nowych matryc kodów językowych i systemów wiedzy⁵.

Amitai Etzioni podkreśla przy tym znaczenie zbioru osób kreujących sieć społeczną jako dysponujących potencjałem aktywizowania grupy, do której należą, wprowadzając zmiany zarówno w przestrzeń zbiorowości, jak i w funkcjonowanie jednostek. Taki zbiór aktywnych podmiotów Etzioni określa terminem **jaźni społecznej**⁶. Ujęcie to jednoznacznie koresponduje z klasyczną koncepcją pedagogiki społecznej odnoszącą się do kategorii sił społecznych: zbiorowych i indywidualnych, jawnych i ukrytych, rozumianych jako występujące w kontekście środowiskowym czynniki o charakterze uzdolnień, kompetencji, dyspozycji animacyjnych, czy też – nawiązując do przedmiotu niniejszego artykułu – rewitalizacyjnych⁷.

Aktywność, aktywizacja i partycypacja społeczna stanowią istotne kategorie służące analizie ruchów społecznych. W ujęciu Tadeusza Palecznego ruchy społeczne są istotnym podmiotem społeczeństwa obywatelskiego, bazują na kategorii podmiotowości, aktywności i służą realizacji interesów zbiorowych. Mają charakter oddolny, niezinstytucjonalizowany, uczestnictwo w ruchach społecznych jest pochodną dobrowolnego akcesu i osobistej motywacji jednostek, a liderami ruchu są zazwyczaj jednostki o cechach charyzmatycznych. Czynnikiem stymulującym powstanie ruchu zazwyczaj jest niezadowolenie z określonego stanu rzeczy i chęć wdrożenia zmiany społecznej, kulturowej bądź politycznej⁸. W ujęciu Bronisława Misztala ruchy społeczne są zarówno efektem, jak i wskaźnikiem niezadowolenia społecznego, a u podstaw ich powstania znajdują się dążenia emancypacyjne oraz kompetencja określenia alternatywnego modelu urzędzenia porządku społeczno-kulturowego⁹. W takiej interpretacji ruchy społeczne zawierają elementy klasycznej kategorii nieposłuszeństwa obywatelskiego¹⁰.

⁵ A. Etzioni: *Aktywne społeczeństwo. Teoria procesów społecznych i politycznych*. Przeł. S. Burdziej. Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”, 2012, s. 23–25.

⁶ Ibidem, s. 24.

⁷ A. Kamiński: *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa: PWN, 1972, s. 39–40.

⁸ T. Paleczny: *Nowe ruchy społeczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010, s. 12–17.

⁹ B. Misztal: *Ruch społeczny*. W: *Encyklopedia socjologii*. Red. H. Domański et al. T. 3. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2000, s. 342.

¹⁰ H. Arendt: *O przemocy. Nieposłuszeństwo obywatelskie*. Przeł. A. Łagodźka, W. Madej. Warszawa: Fundacja Aletheia, 1999; H.D. Thoreau: *Obywatel-*

Tak rozumiana koncepcja rewitalizacji koresponduje z teorią *empowerment* upowszechnioną w kontekście dyskursu pedagogiki społecznej między innymi przez takich jej przedstawicieli, jak Wiesław Ciczkowski¹¹ oraz Jerzy Szmagałski¹². Analizujący zróżnicowane perspektywy interpretacyjne pojęcia rewitalizacji Michael E. Harkin wskazuje na znaczenie w studiach związanych z paradygmatem rewitalizacji kategorii deprywacji. Rewitalizacja jest wtedy rozumiana jako system działań ukierunkowanych na aktywizację i poprawę jakości życia przedstawicieli grup pozbawionych dostępu do możliwości podejmowania decyzji politycznych, do zasobów ekonomicznych, społecznych i kulturowych bądź mających do nich znacznie ograniczony dostęp¹³.

Koncepcja *empowerment*, u której podstaw znajdują się kategorie opresji i wyzwolenia, odwołuje się do idei wzmacniania potencjałów sprawczych człowieka, jest przy tym odnoszona zarówno do kontekstu podmiotowego, w którym przedmiotem analizy są potencjały sprawcze jednostek (ich wiedza, kompetencje, postawy), jak i do kontekstu strukturalnego, w którym kładzie się nacisk na potencjały oraz deficyty środowiskowe (społeczne, kulturowe, polityczne)¹⁴. Istnieją liczne i wyraźne związki między elementami teorii nowych ruchów społecznych a teorią *empowerment*. Ruchy społeczne o profilu emancypacyjnym za swój cel przyjmują dokonanie zmian w nacechowanej konsekwencjami sprawowania władzy opresyjnej strukturze społecznej umożliwiającej praktykowanie tej władzy, w obrębie dyskursów kulturowych oferujących system uzasadnień dla tego typu władzy, jak również w świadomości, systemach matrycy wiedzy i skryptów poznawczych podmiotów podporządkowanych. Celem emancypacyjnych ruchów społecznych jest w takiej sytuacji modyfikowanie utrzymujących i konserwujących kultury podporządkowania matryc, które blokują możliwości rozwinięcia kompetencji emancypacyjnych uczestników ruchów społecznych. Są to matryce bazujące na wy-

skie nieposłuszeństwo. Przekł. i oprac. H. Ciepłińska. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2006.

¹¹ W. Ciczkowski: *Teoria sił społecznych a inne koncepcje promujące podmiotowość*. W: *Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem*. Red. E. Górnikowska-Zwolak, A. Radziejewicz-Winnicki, A. Czerkawski. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999.

¹² J. Szmagałski: *Metody pracy socjalnej w kontekście funkcji prakseologicznej pedagogiki społecznej*. W: *Pedagogika społeczna*. E. Marynowicz-Hetka. T. 1. Warszawa: PWN, 2006.

¹³ M.E. Harkin: *Introduction. Revitalization as History and Theory*. In: *Reassessing Revitalization Movements. Perspectives from North America and Pacific Islands*. Ed. M.E. Harkin. Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press, 2004, s. XXVIII–XXIX.

¹⁴ J. Szmagałski: *Metody pracy socjalnej...*, s. 414–415.

pracowanych strategiach przetrwania umożliwiających radzenie sobie z opresyjnymi warunkami i ulokowane w kodach językowych oraz normach organizujących życie codzienne. Utrzymywaniu matryc może towarzyszyć efekt internalizacji opresji – dyskryminująca norma traktowana jest wówczas przez podmiot jej podporządkowany jako zasadna, czego pochodną stanowi autodeprecjacja własnej tożsamości. Osłabianiu elementów kluczowych kultury podporządkowania towarzyszy zazwyczaj wzmacnianie atrybutów kultury opozycyjnej¹⁵. Świadomość opozycyjna bazuje na identyfikacji z grupą podporządkowaną, uznaniu, że mechanizmy, w wyniku których uzyskała ona status niekorzystny, są pochodną praktyk opresyjnych uzasadnianych arbitralnie przyjętymi ideologiami; wynikiem posiadania świadomości opozycyjnej może stać się zdolność zwerbalizowania wspólnych interesów przedstawicieli grupy i przeciwstawienie się łamiącym zasady sprawiedliwości praktykom oraz znajdującym się u ich podstaw normom, stereotypom i przekonaniom, a także podjęcie działań na rzecz ich zmiany¹⁶.

Przedstawione analizy dotyczące kategorii takich jak: rewitalizacja, aktywność, *empowerment*, okazują się pomocne w dokonywaniu charakterystyki działania ruchów społecznych. W naukach społecznych refleksje nad tego typu strukturami mają długą tradycję. Sheldon Stryker, Timothy J. Owens i Robert W. White wskazują, że przyczynki do refleksji nad ruchami społecznymi odnaleźć można w klasycznych opracowaniach autorstwa Gustave'a Le Bona i Gabriela Tarde'a na temat zachowań żywiołowych występujących w tłumie. Wczesną refleksją z tego zakresu jest także Herberta Blumera koncepcja zachowań kolektywnych. Właściwe analizy dotyczące aktywności ruchów społecznych, ich struktur, funkcji, występujących w nich elementów kulturowych prowadzone są od lat sześćdziesiątych XX wieku, gdy przedmiotem analizy stały się ruchy protestu. Początkowo traktowane były one jako pochodna frustracji i poczucia relatywnej deprivacji związanej z rozbieżnościami akcesu do cenionych dóbr społecznych oraz rozbieżnością czynników statusu, jak również jako odpowiedź na postrzegane jako alienujące warunki pracy oraz mechanizmy polityczne¹⁷. Ruch społeczny we współczesnej późnowoczesnej perspektywie definiowany jest jako jedna z form zachowań

¹⁵ A. Morris, N. Braine: *Ruchy społeczne a świadomość opozycyjna*. W: *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*. Red. K. Gorlach, P.H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008, s. 299.

¹⁶ *Ibidem*, s. 302.

¹⁷ S. Stryker, T.J. Owens, R.W. White: *Social Psychology and Social Movements: Cloudy Past and Bright Future*. In: *Self, Identity, and Social Movements*. Eds. S. Stryker, T.J. Owens, R.W. White. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000, s. 2-3.

zbiorowych o charakterze oddolnym, obywatelskim, bazującym na autonomii zbiorowej. Kluczowe kategorie ruchu społecznego to zorientowanie na protest oraz zakładanie wdrożenia zmiany społecznej bądź kulturowej będącej pochodną rozwinięcia kompetencji alternatywnej interpretacji określonego wycinka rzeczywistości aktualnie na bazie obowiązujących matryc dyskursów władzy traktowanego jako norma i arbitralnie usankcjonowany standard¹⁸. Konsekwencją działania ruchów społecznych mogą być zarówno efekty celowe, ukierunkowane na zamierzony rodzaj zmiany społecznej, jak i nieprzewidziane rezultaty połączonych z działaniem ruchów procesów żywiołowych. Procesy żywiołowe towarzyszą działaniom ruchów społecznych relatywnie często, gdyż są związane z działaniami oddolnymi i niekierowanymi¹⁹.

Ruchy społeczne pełnią zróżnicowane funkcje. Tadeusz Paleczny wyróżnia funkcje: diagnostyczną, krytyczną, mobilizacyjną, prowokacyjną, konstruktywną, modernizacyjną oraz innowacyjną i ludyczną. Do wymienionych dodać można również funkcję kontrolną, o której ów socjolog wspomina pośrednio, stwierdzając, że ruchy społeczne mogą stanowić narzędzie kontroli społecznej, obywatelskiej nad instytucjami państwa. Przedstawiona przez Palecznego interpretacja funkcji ruchów społecznych koresponduje z teoretycznym ujęciem kategorii rewitalizacji społecznej. W przestrzeni diagnostycznej funkcje ruchów społecznych odnoszą się do identyfikowania takich kontekstów rzeczywistości społecznej i kulturowej, w których ulokowane są przyczyny bądź uzasadnienia praktyk opresyjnych. Funkcja krytyczna ruchów społecznych wyraża się w kreowaniu dyskursów alternatywnych wobec praktyk opresyjnych, dyskursów zawierających potencjał emancypacyjny. Funkcja mobilizacyjna dotyczy stymulowania aktywności indywidualnej i społecznej poprzez kreowanie nowych wzorów zachowań zbiorowych i indywidualnych, rewitalizacji tożsamości i więzi społecznych. Pochodną funkcji mobilizacyjnej jest tworzenie nowych wzorów zachowań zbiorowych, które są związane z kontekstem oddolnym, społeczeństwem obywatelskim; te nowe zachowania stanowią alternatywę dla zachowań obowiązujących w publicznej przestrzeni instytucjonalnej. Istotnym elementem realizacji funkcji mobilizacyjnej są więzi społeczne o charakterze wspólnotowym. Funkcja prowokacyjna jest pochodną przyjmowania przez ruchy społeczne roli

¹⁸ Por. P. Olechnicki, K. Załęcki: *Słownik socjologiczny*. Toruń: Graffiti BC, 2004, s. 181; M. Pacholski, A. Słaboń: *Słownik pojęć socjologicznych*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, 2001, s. 169; A. Morris, N. Braine: *Ruchy społeczne a świadomość opozycyjna...*, s. 298.

¹⁹ K. Dobrowolski: *Teoria procesów żywiołowych w zarysie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo PAN, 1973, s. 5-9.

katalizatora zmiany społecznej; ruchy społeczne mogą tę zmianę stymulować i przyspieszać. Prowokując, bazując na afektach, dążą w ten sposób do poruszenia opinii publicznej i zogniskowania jej uwagi na określonej kwestii. Z kolei funkcja konstruktywna, modernizacyjna i innowacyjna ruchów społecznych jest związana z określaniem i prezentowaniem alternatywnych wobec dominujących w danym czasie modeli rzeczywistości społecznej i kulturowej oraz wskazywaniem środków ich realizacji. Ostatnia z wymienionych przez Tadeusza Palecznego funkcji – funkcja ludyczna – dotyczy kreowania przez ruchy społeczne przestrzeni performancje'u, zabawy, tworzenia swoistej przestrzeni skarnawalizowanej²⁰.

W perspektywie metodologicznej ruchy społeczne są poddawane analizie w kontekście założeń zróżnicowanych paradygmatów i licznych modeli teoretycznych. Pomocne w badaniu tego zjawiska społecznego są między innymi teoria strukturalno-funkcjonalna, model interakcyjny oraz model konstruktywizmu społecznego. Istotne jest uwzględnienie licznych elementów, zmiennych składających się na konstrukcję strukturalno-kulturową ruchu społecznego, są to elementy takie jak: tożsamość zbiorowa, identyfikacja, solidarność, świadomość, mikromobilizacja, więź oraz sieć społeczna²¹. W ujęciu Aldona Morrisa, Naomi Braine, Jane Mansbridge istotnym elementem kreowania ruchu społecznego jest świadomość opozycyjna²². Część z wymienionych elementów to zmienne wykorzystywane w analizie faktów stanowiących przedmiot zainteresowania pedagogiki społecznej. Ważna perspektywa służąca analizie ruchów społecznych związana jest z teorią kapitałów, zwłaszcza kapitału społecznego oraz legitymizacyjnego. Ulrich Beck wskazuje na specyficzne uwarunkowania społeczeństwa tzw. drugiej nowoczesności, w którym kapitał legitymizacyjny ulokowany jest głównie w przestrzeni organizacji niepublicznych, pozarządowych, obywatelskich. Beck określa je jako struktury przeciwwładzy, wskazuje, że w swoich działaniach organizacje te posługują się czterema podstawowymi strategiami: protestu i bojkotu konsumentckiego, dramatyzacji ryzyka, demokratyzacji oraz kosmopolityzacji²³. Koncepcja kapitałów koresponduje z założeniami teorii rewitalizacji. Imponderabilia kapitału społecznego w ujęciu Roberta Putnama to: zaufanie, normy wzajemności. Kapitał społeczny bazuje na takich elementach strukturalnych, jak sieć zaangażowania oraz relacje sprawcze powiązań strukturalnych. Jest pochodną kompetencji jednostek do

²⁰ T. Paleczny: *Nowe ruchy społeczne...*, s. 31–35.

²¹ A. Morris, N. Braine: *Ruchy społeczne a świadomość opozycyjna...*, s. 297.

²² Ibidem; J. Mansbridge: *Komplikowanie świadomości opozycyjnej*. W: *Dynamika życia społecznego...*

²³ U. Beck: *Władza i przeciwwładza w epoce globalnej*. Przeł. J. Łoziński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2005.

samoorganizowania się, kreowania grup interesów, stowarzyszeń, dysponowania postawami gotowości do samopomocy, aktywnością wyrażającą się w aspiracjach do działania na rzecz dobra społecznego²⁴. Procesy rewitalizacyjne mogą więc zarówno być wynikiem już istniejących kapitałów, jak i stymulować rozwój czynników będących wskaźnikami kapitału społecznego bądź już istniejące czynniki wzmacniać. U podstaw kapitału społecznego znajduje się także tożsamość zbiorowa – kolejny ważny konstrukt wykorzystywany w analizach ruchów społecznych; tożsamość zbiorowa ma przy tym istotne znaczenie dla realizacji procesów rewitalizacyjnych. W ujęciu Alberta Meluciego tożsamość zbiorowa wyraża się w kompetencji członków struktury do określania wspólnych celów, w dysponowaniu wspólnymi zasobami oraz doznawaniu konsekwencji istnienia podobnych ograniczeń. Przedstawiciele struktury, dysponując wspólną tożsamością, są zdolni wyodrębnić się spośród innych struktur oraz określić własne specyficzne relacje z elementami środowiska, w którego obrębie funkcjonują²⁵.

W studiach nad procesami rewitalizacji istotne jest przyjęcie holistycznej, wieloaspektowej perspektywy uwzględniającej zmienne kulturowe, społeczne, polityczne oraz podmiotowe. Można przyjąć, że ruchy społeczne są ważnym podmiotem procesów rewitalizacyjnych, gdyż bazują na aktywności oddolnej, obywatelskiej, za istotny element ruchu społecznego uznaje się kategorię tożsamości zbiorowej; ruchy społeczne stanowią pochodną kapitału społecznego, a jednocześnie wzmacniają go, mogą być inicjatorami procesów zmiany społecznej. Owe struktury to ważna przestrzeń zainteresowań pedagogiki społecznej ze względu na zawarty w ruchach społecznych potencjał emancypacyjny, ułokowane w ich kontekście siły społeczne, a także wspomniany już potencjał rewitalizacyjny. Jak wskazuje Tadeusz Paleczny, ruchy społeczne mogą być instrumentem kontroli obywatelskiej nad instytucjami sprawującymi władzę²⁶. Stają się wówczas kreatorami dyskursów stymulujących procesy emancypacyjne, a w efekcie rewitalizacyjne, zwłaszcza w kontekście rekonstrukcji i afirmacji tożsamości przedstawicieli grup dysponujących cechami kulturowo dyskredytowanymi. Zarówno teoria rewitalizacji, jak i teoria ruchów społecznych jako kluczowych używają podobnych pojęć, między innymi „zmiana społeczna”, „aktywność”, „partycypacja”, „tożsamość zbiorowa”. Kategoria rewitalizacji może być przy tym traktowana

²⁴ Por. A. Radziejewicz-Winnicki: *Pedagogika społeczna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008, s. 381–382.

²⁵ Por. K.-D. Opp: *Theories of Political Protest and Social Movements. A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. London–New York: Routledge, 2009, s. 205–206.

²⁶ T. Paleczny: *Nowe ruchy społeczne...*, s. 33.

jako pojęcie uzupełniające klasyczną w teorii pedagogiki społecznej definicję sił społecznych.

Bibliografia

- Arendt H.: *O przemocy. Nieposłuszeństwo obywatelskie*. Przeł. A. Łagodzka, W. Madej. Warszawa: Fundacja Aletheia, 1999.
- Beck U.: *Władza i przeciwładza w epoce globalnej*. Przeł. J. Łoziński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2005.
- Ciczkowski W.: *Teoria sił społecznych a inne koncepcje promujące podmiotowość*. W: *Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem*. Red. E. Górnikowska-Zwolak, A. Radzewicz-Winnicki, A. Czerkawski. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999.
- Dobrowolski K.: *Teoria procesów żywiotowych w zarysie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo PAN, 1973.
- Etzioni A.: *Aktywne społeczeństwo: Teoria procesów społecznych i politycznych*. Przeł. S. Burdziej. Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”, 2012.
- Harkin M.E.: *Introduction. Revitalization as History and Theory*. In: *Re-assessing Revitalization Movements. Perspectives from North America and Pacific Islands*. Ed. M.E. Harkin. Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press, 2004.
- Kamiński A.: *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa: PWN, 1972.
- London B., Palen J.J.: *Issues and Perspectives in Neighborhood Renovation. Introduction*. In: *Gentrification, Displacement and Neighborhood Revitalization*. Eds. J.J. Palen. B. London. Albany: State University of New York Press, 1984.
- Mansbridge J.: *Komplikowanie świadomości opozycyjnej*. W: *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*. Red. K. Gorlach, P.H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008.
- Misztal B.: *Ruch społeczny*. W: *Encyklopedia socjologii*. Red. H. Domański et al. T. 3. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2000.
- Morris A., Braine N.: *Ruchy społeczne a świadomość opozycyjna*. W: *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*. Red. K. Gorlach, P.H. Mooney. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008.
- Nix G.A. et al.: *Revitalization Through Self-Regulation: The Effects of Autonomous and Controlled Motivation on Happiness and Vitality*. „Journal of Experimental Social Psychology” 1999, vol. 35.

- Olechnicki P., Załęcki K.: *Słownik socjologiczny*. Toruń: Graffiti BC, 2004.
- Opp K.-D.: *Theories of Political Protest and Social Movements. A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. London-New York: Routledge, 2009.
- Pacholski M., Słaboń A.: *Słownik pojęć socjologicznych*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, 2001.
- Paleczny T.: *Nowe ruchy społeczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010.
- Porta D. della, Diani M.: *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*. Przeł. A. Sądza. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.
- Radziewicz-Winnicki A.: *Pedagogika społeczna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008.
- Stryker S., Owens T.J., White R.W.: *Social Psychology and Social Movements: Cloudy Past and Bright Future*. In: *Self, Identity, and Social Movements*. Eds. S. Stryker, T.J. Owens, R.W. White. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.
- Szmagalski J.: *Metody pracy socjalnej w kontekście funkcji prakseologicznej pedagogiki społecznej*. W: *Pedagogika społeczna*. E. Marynowicz-Hetka. T. 1. Warszawa: PWN, 2006.
- Thoreau H.D.: *Obywatelskie nieposłuszeństwo*. Przekł. i oprac. H. Ciepłińska. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2006.
- Wallace A.F.C.: *Revitalization Movements*. „*American Anthropologist*” 1956, vol. 58, no. 2.
- Wilk T.: *Rewitalizacja społeczna poprzez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzycha*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010.

Ewa Bielska

Social Movement as a Factor of Revitalization (Analysis in the Context of the Objectives of Social Pedagogy)

Summary: The significance of the category of social movements in the processes of revitalization in local communities constitutes the subject of the presented analysis. Social movement was demonstrated as a structure based on categories such as social ties, social network, identification and emancipatory potential. By referring to Ulrich Beck's theory, social movement was indicated as a derivative of social capital. Reference was made to the classic for social pedagogy concept – the concept of social forces, as well as to selected elements of the theory of activity and social activation and the theory of empowerment.

Key words: social movements, new social movements, revitalization, revitalization movement, activity, empowerment, social forces, emancipation

Ewa Bielska

**Soziale Bewegung als Revitalisierungsfaktor
(die im Zusammenhang mit Grundsätzen der Sozialpädagogik
durchgeführte Analyse)**

Zusammenfassung: Zum Gegenstand der vorliegenden Studie wird die Bedeutung der Kategorie „soziale Bewegungen“ bei Verwirklichung der Revitalisierungsprozesse in lokalen Milieus. Die soziale Bewegung erscheint hier als eine Struktur, die auf solchen Kategorien, wie: gesellschaftliche Bindung, soziales Netz, Identifikation und Emanzipierungspotential beruht. In Bezug auf Ulrich Becks Theorie lässt sich diese Bewegung vom sozialen Kapital herleiten. Die Verfasserin bezieht sich auf die für Sozialpädagogik klassische Theorie von sozialen Kräften und auch auf manche Elemente der Theorie über gesellschaftliche Aktivität und Aktivierung und *empowerment*- Theorie.

Schlüsselwörter: soziale Bewegungen, neue soziale Bewegungen, Revitalisierung, Revitalisierungsbewegung, Aktivität, *empowerment*, soziale Kräfte, Emanzipierung